

HOŞYÂR KADIN'IN MECMÛ'A-I HİKÂYÂT'İNİN GENEL ÖZELLİKLERİ GENERAL FEATURES OF THE MECMÛ'A-I HİKÂYÂT OF HOŞYÂR KADIN

ZÜLEYHA HANDE AKATA

Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
R.A., Ardahan University, Humanities and Literature Faculty, Turkish Language and Literature Department
zuleyhahandeakata@ardahan.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-5465-040X>

BÜNYAMİN TETİK

Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
R.A., Ardahan University, Humanities and Literature Faculty, Turkish Language and Literature Department
bunyamintetik@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-9160-4288>

Atıf / Citation

Akata, Z. H.- Tetik, B. 2021. "Hoşyar Kadın'ın Mecmû'a-i Hikâyât'ının Genel Özellikleri". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 71, (Mayıs- May 2021). 181-194

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 08.07.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 11.01.2021
Yayın Tarihi-*Date Published* : 15.05.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4387>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-71, Mayıs-May 2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

HOŞYÂR KADIN'IN MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'ININ GENEL ÖZELLİKLERİ GENERAL FEATURES OF THE MECMÛ'A-I HİKÂYÂT OF HOŞYÂR KADIN

ZÜLEYHA HANDE AKATA- BÜNYAMİN TETİK

Öz

Mecmû'a-i Hikâyât, 19. yüzyılda II. Mahmud'un II. kadını Hoşyâr Kadın tarafından yazılmıştır. Bir hikâyeye derlemesidir. Ferec Ba'de's-Şidde ve Cevâmi'ü'l-Hikâyât geleneğinin devamı niteliğinde olan Mecmû'a-i Hikâyât, çeşitli eserlerden alıntı hikâyeler içerir. Eserdeki alıntıların oranı ve belirtilen adlar dışında kaynağı belirsizdir.

Eserin içeriğinde ve dil kullanımlarında dönemsel farklar ve yazımında da tutarsızlıklar görülmüştür. Bunların yazarın Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmiş olmasından ve aksan özelliklerini ya da dil öğrenme sürecini yansıttığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Eserin künyesi ve yazarı ile ilgili çeşitli kaynaklarda birbirine çelişen bilgiler yer alır. Yazar hakkında sayılı kaynakta yer alan bilginin karmaşıklığı ve eserin künyesinde yer alan yanlışlıklar, bu çalışma ile açığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Yazar hakkında bilgi, eserin nüsha özellikleri, hikâyeye geleneği içindeki yeri ve genel yazım özellikleri çalışmanın bölümlerini oluşturmaktadır. 19. yüzyılda Osmanlı Türkçesini sonradan öğrenen yabancı uyruklu birinin yazdığı bu eser, dil açısından gösterdiği çeşitlilik ile bu çalışmaya konu olmuştur. Eser ve eserin dil özellikleriyle ilgili temel bilgi kaynağını oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hoşyâr Kadın, Mecmû'a-i Hikâyât, Osmanlı Türkçesi, hikâyeye külliyyatı geleneği, el yazması

Abstract

Mecmû'a-i Hikâyât is written by Hoşyâr Kadın, who is the second wife of II. Mahmud, in the 19th century. It is a literary work of compiled stories. Mecmû'a-i Hikâyât, which is the continuation of the tradition of Ferec Ba'de's-Şidde and Cevâmi'ü'l-Hikâyât, includes stories derived from various works. Except for the proportion of the compiled stories and titles mentioned, the source of the work is not known.

It is observed that the content and language application of the work belongs to different centuries and there are some orthographical inconsistencies. The reason of these differences and inconsistencies is considered to be due to the fact that the author learned Turkish as a second language and these variations unearth the characteristics of the accent or process of language learning.

There is contradicting information in various sources about key facts and the author of the work. This study attempts to highlight the contradicting information about the author in the limited number of sources and also the misinformation about the key facts of the work. The authorial information, properties of the manuscript, the position of the work in the story tradition, summaries of the stories, and the general writing features constitute the sections of the study. This work, written by a foreigner who later acquired Ottoman Turkish in the 19th century, is appreciated due to its richness in language and through this study, it is aimed to establish a basic body of knowledge about the work and its language features.

Key Words: Hoşyâr Kadın, Mecmû'a-i Hikâyât, Ottoman Turkish, traditional story corpuses, manuscript

Structured Abstract

The paper includes five chapters; Hoşyâr Kadın's biography, the properties of Mecmû'a-i Hikâyât manuscripts, its place in the tradition of the story corpus, its general writing features and conclusion. In the various academic sources, there is confusion about the catalog information of manuscript and biography of the writer. This is an attempt to clarify some mistakes and the confusion. In the first chapter, the information about Hoşyâr Kadın, the second wife of Mahmud II, has been compiled from various sources and compared with each other. Hoşyâr Kadın, who is worth studying as a female writer from a palace, wrote three works: *Siyer-i Nebi* and *Menakıb-ı Çihar-ı Yar* and *Mecmû'a-i Hikâyât*. These works have poor literary value and lack of adequate originality. Still, in case of a reading between lines, enlightening information can be found in terms of the value world of a palace woman.

In the second chapter of the study, the features of the manuscripts are presented. The work that Hoşyâr Kadın created based on the story collection tradition consists of 27 sheets. The work is located in Istanbul Rare Works Library, Manuscripts Unit registered under the number NEKTY07559 and its place number is 894.35-1. It is written in Ottoman Turkish.

The position of the work in story tradition and its relationship with other story traditions are discussed in the third chapter. In the work, there are short stories, some of which are intertwined, compiled around certain themes. In this respect, it can be seen as a part of the eastern tradition of storytelling. By looking at the direct references made to *Ferec Ba'de's-Şidde* and *Cevâmi'ü'l-Hikâyât*, it can be considered to be a nazire (reply in kind) of these works. The proportion of the compiled stories and titles and the source of the work is not known except for the names mentioned. All the names of the people and places mentioned in the text are shown in a table, in order to put the historical personalities referred in the stories in their place.

Mecmû'a-i Hikâyât consists of twenty three stories, one of which is incomplete. The themes of the stories are outlined. Although the stories are independent of each other in terms of content, some stories intertwine with each other. The stories, which are similar in terms of subject, are presented in a row, with their explanations in-between.

The general orthographical features of *Mecmû'a-i Hikâyât* are evaluated in the fourth chapter of the study. *Mecmû'a-i Hikâyât* does not reflect all the language characteristics of the period in which it was written. Some usages of the language is contrary to the classical Ottoman Turkish spelling. The fact that there is only a single copy of this work limits the evaluation of the writing style of the text. The possibility that the author had learned Turkish, Arabic and Persian as a foreign language may be considered as one of the reasons why there are differences in the language features of the text. The possibility that the author was influenced by the texts he read while learning Turkish could also be considered as another reason of the differentiation in language usage in the study of *Mecmû'a-i Hikâyât*, it was attempted to make determinations assuming that there is a specific use of language in the pronunciation of a foreigner who later learned Ottoman Turkish in the 19th century.

This work, written by a foreign national who later learned Ottoman Turkish in the 19th century, has been found interesting enough because it presents a diversity in terms of language, and with this study, it has been aimed to provide the basic information source about the work and the author.

As a conclusion, *Mecmû'a-i Hikâyât* belongs to the period of Ottoman Turkish and is one of the interesting works in terms of its diversity in language usage and its linguistic features peculiar to previous periods. This study, in which the general features are conveyed, aims to contribute to the field. The stories contained in the work and its relationship with other story traditions from different periods is one of the studies that can be done about the work. Determining the relationships between texts will allow the work to be positioned within the Ottoman Literature and to be seen the relations of the period's works. The different language

materials included in the work, on the other hand, will provide opportunities for different language studies related to this work, and will contribute to the field thanks to the problems that will be illuminated by language usage. It can offer insight into the fields of inter-language relations and the teaching of Turkish as a foreign language. Hoşyâr Kadın

Giriş

II. Mahmud'un eşi olan Hoşyâr/Hüşyâr Kadın (öl. 1858-59) hakkında kaynakların verdiği bilgiler çelişkilidir. Harem'deki çoğunluğun Kafkas, Balkanlar ya da Avrupa kökenli olduğu düşünüldüğünde onun kökeninin de bunlardan biri olduğu düşünülebilir. Melek Hanım'ın "uzun boylu, kumral saçlı, bembeyaz tenli" şeklindeki tasviri de bu durumu destekler niteliktedir (2010: 152). Burgaz'da yaptırdığı medresedeki künyesinde "binti Abdullah bin Abdurrahman" ifadesi ailesi olmayan devşirme ve kölelere verilen künyelere benzemektedir. Meram ise asıl adının Furi olduğunu ve "ak Arapla bir zenciden dünyaya gelmiş bir melez" olduğunu Tunus'tan kaçırılıp, köle olarak satıldığı yönünde kaynağı belli olmayan bilgiler verir (1977: 555). Metindeki dil kullanımlara bakıldığında da Arapçaya özgü seslerin yazımında görülen hata ve tutarsızlıklar Arap asıllı olduğu iddiasını zayıflatmaktadır. Daha sonra bir şekilde İstanbul'a gelerek/getirilerek Burgaz'da yaptırdığı medresenin kitabesine göre III. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan'ın, Melek Hanım'a göre ise I. Abdülhamit'in kızı Behiye Sultan'ın manevi evladı/evlatlığı olmuştur (Sakaoğlu 2008: 397; Melek Hanım 2007: 153).

Saraya girişi konusunda iki farklı anlatı bulunmaktadır. Melek Hanım'ın verdiği bilgiye göre; Hoşyâr Kadın kısa sürede II. Mahmud'un ilgisini çekmiş ve II. Mahmud, Hoşyâr Kadın'ı görmek için sık sık Melek Hanım'ı ziyarete gelmeye başlamıştır. Bu ziyaretlerden birinde Hoşyâr'ı kendisine istemiştir. Manevi annesinin kendisini evlatlık aldığı bu yüzden de soylu bir kadın gibi evlendirmek istediğini söylemesi üzerine de büyük bir tören ile evlendikleri bilgisi Melek Hanım tarafından verilir (Melek Hanım 2010: 153-154). Meram ise bir havuz başı eğlencesinde Afrika'ya özgü halk dansları ile padişahı etkilediğini söyler (Meram 1977: 555).

Hoşyâr Kadın, Osmanlı sultanlarının eşleri için kullanılan kadınefendilik unvanı ile dördüncü kadınefendi olarak girdiği sarayda Zeynep ve Mihrimah Sultanların annesi olarak ikinci kadınefendiliğe kadar yükselmiştir¹. *Fakat Zeynep bebekken, Mihrimah ise 24 yaşında doğum esnasında vefat etmiştir. Hoşyâr Kadın, II. Mahmud'un, manevi annesinin ve kızlarının ölümünden sonra Maçka sarayına çekilmiştir. İddialara göre Abdülmecid'in eşi Bezmialem Sultan'ın kıskançlığına maruz kalsa da Abdülmecid tarafından sevilmiş ve ihsanlarda bulunulmuştur. Ayrıca bu dönemde biri Burgaz, diğeri Yozgat'ta iki medrese yaptırmıştır (Yaz 2011: 954). Ömrünün sonuna doğru hacca giden Hoşyâr Kadın dönerken Cidde şehrinde vefat etmiştir.

Çalışmada Hoşyâr Kadın hakkında dört farklı birincil kaynağa ulaşılmıştır. Bunlardan ilki yukarıda özetlendiği şekilde Kıbrıslı Mehmet Paşa'nın eşi Melek Hanım'ın otobiyografisidir. İkinci ise Hoşyâr Kadın'ın yaptırmış olduğu medreselerde bulunan ve birbirinin aynısı olduğu düşünülen kitabelerdir. Hoşyâr Kadın bu medreseleri Beyhan Sultan ve Mihrimah Sultan hayrına 1844 yılında yaptırmıştır. Burgaz'daki yapının akıbeti

¹ Kadınefendilik unvanı hakkında detaylı bilgi için bak. (Akyıldız 2001)

bilinmemekle beraber Yozgat'taki bugün "Nakıpzade Cami" adıyla anılmaktadır ve medrese kitabesi tahrip olmuştur. Kitabede yer alan ifade şu şekildedir;

*"Ah-kim Beyhân Sultan nûş edüp câm-ı ecel
Manevî evlâdı İkinci Kadın oldu hasretân
Ol İkinci Kadının da Mührümâh Sultan dahi
Dihter-i sa'd-ahteridir ol Firdevs-âşiyân
Çünkü vâlideleri Hüşyâr Kadın sâhib-i sehâ
Ruhlarıyçün nakdini hayrata sarf eder hemân
Şehr-i Burgaz'da dahi bir medrese inşâ edüp
Anların ervâhını ukbada kıldı şâdumân
Ey Hicâbî söyle şâyeste buna 'târih-i tâm'
Öyle bir medresesdir bu sanasın 'ayn-ı Cinân*

Sene 1260" (Sakaoğlu 2008: 397).

Hoşyâr Kadın'ın mektupları ise üçüncü bilgi kaynağını oluşturmaktadır. Bu mektuplar, Uluçay tarafından yayınlanmıştır (Uluçay 2011). Burada damadı ve kızının sürgüne gönderilmesi nedeniyle kocasından af talep eden mektubu ve Abdülmecid ile yazışmaları bulunmaktadır. Abdülmecid ile diyalogları, aralarında bir anne-oğul ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Son bilgi kaynağı ise çalışmaya konu olan Mecmû'a-i Hikâyât adlı eserin sonunda yer alan ve yazarın vefatı üzerine Hâ'if-i Gâybî adında, hakkında hiçbir yerde bilgi bulunamayan, bir şair tarafından düşürülmüş tarih kıtasıdır. Yedi beyitlik bu kıtada II. Mahmud'un ikinci kadını olan yazarın hac dönüşü Cidde şehrinde vefat ettiği, eserin kendi "hatt-ı destî" olduğu ve henüz tamamlanmadan vefat ettiği belirtilmektedir.

*"Hân Mahmûdîñ ikinci kadını kim hac içün
Sâl-i sâbıkda hicâza eyleyüp şedd-i rahîl
Gerçi îfâ-yı münâsik eyleyüp hac eyledi
'Avdetinde savb-ı hak itdi tahvîl-i sebîl
Ya 'ni cidde şehrine geldik de itdi irtihâl
Rûhî oldu hemcivâr-ı rahmet-i Rabb-i Celîl
Ka 'be-i maksûdı ancak ravzâ-ı rıdvân idi
Sâha-ı envâ'-ı hayratda idüp sa 'y-ı cemîl
İşte ezcümle yazup destiyle böyle bir kitâb
İtmeden tekmîli el çekdi bekâya gîtdi bil
Rûhını şâd eyleyüp kabrin münevver eylesün
Hazret-i hayy-ı vedûd-i bînazır ü bîmesîl
Hâ'if-i Gâybî didi târih-i sâl-i ruhletîñ
Hüşyâr Kadın revân-ı savb-ı 'adn oldu bu yıl*

Sene 1275" (Hoşyâr Kadın, 1858/1859: 27a/7- 27a/20).

Hoşyâr Kadın'ın aldığı eğitim hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Uluçay'ın haremdeki genel eğitim sistemi ile ilgili belirttiği; “İster odalık olarak ister güzel olacağı düşünülerek 5-6 yaşında iken alınmış bu cariyeler, istikbalin ikballeri, kadın efendileri ve valde sultanları olacaklarından okuyup yazmalarına, saray görgülerini iyi öğrenmelerine son derece dikkat edilirdi” (Uluçay 2012: 57) ifadelerinin Hoşyâr Kadın için de geçerli olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Melek Hanım'ın Hoşyâr Kadın'ı “Türk kadınlarında nadiren rastladığım derecede akıllı” diyerek tanıtmayı ve Behiye Sultan'ın kendi kızı gibi yetiştirdiğini söylemesinden yola çıkarak ortalamadan daha iyi bir eğitim gördüğü düşünülebilir (Melek Hanım 1872: 152-4). Ayrıca iki adet medrese yaptırması ve biri dini, iki eser kaleme alması eğitime önem veren biri olduğunu düşündürür. Ayrıca metnin dönemine göre eskicil özellikler göstermesinden dolayı yazarın 13-15. yüzyıl metinlerini okuduğu ve onlardan etkilendiği söylenebilir. Fakat metinde bulunan yazım hataları bu durumun aksini göstermektedir. Yazar, Arapça ve Farsça kelimelerin yazımına hâkim değildir. Tüm bunlar eserin bir taslak olarak hazırlandığını ve temize çekilmeye vakit kalmadan yarım bırakıldığını düşündürmektedir.

Hoşyâr Kadın'ın bilinen iki eseri vardır. Bunlardan biri çalışmaya konu olan Mecmû'a-i Hikâyât (Arca 2018), diğeri ise *Siyer-i Nebî ve Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn* (Kırımlı 2019) adlı eserdir. Mecmû'a-i Hikâyât'ın sonunda yer alan “işte ezcumle yazup destiyle böyle bir kitâb” (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 27a/15) ifadesinden de anlaşıldığı üzere metin yazarın el yazısı ile yazılmıştır. Karşılaştırılan iki eserde el yazılarının çok benzer olmasından yola çıkarak diğer eserin de yazarın el yazısı olduğu düşünülebilir. Ayrıca mektupları da Hoşyâr Kadın'ın günümüze ulaşan eserleri içinde değerlendirilebilir.

Mecmû'a-i Hikâyât'ın Nüsha Özellikleri

Mecmû'a-i Hikâyât, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler Birimi'nde 894.35-1 yer numarası ile kayıtlıdır. 235x140 mm ölçülerinde olan yazma, yeşil meşin ciltlidir. 27 varaktan oluşan eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazmadaki tek mühür İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne ait olan Latin harfli damgadır. Eserin adı ilk varığın ön yüzünde siyah renk mürekkeple *Mecmû'a-i Hikâyât* olarak yazılmış, daha sonra “mecmû'a-i” ifadesinin üzerine kurşun kalemle “cevâmi'ü'l” yazılmıştır. Eserde yer alan *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* alıntılarının bu adlandırma karışıklığına sebep olduğu düşünülmektedir. Kütüphane kayıtlarına da *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* adıyla geçen eserin özgün adı; *Mecmû'a-i Hikâyât*'tir.

Hoşyâr Kadın tarafından yazıldığı bilinen eserde harflerin yazımında özgün kullanımlar görülür. Harekesiz yazılan eserde birkaç sözcüğün yazımında hareke kullanılmıştır. Metnin geneli siyah mürekkeple yazılmış olup başlıklar ve bilgi veren bazı kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazmada reddadeler birbirini takip ettiği için varak sıralamasında karışıklık ya da eksiklik yoktur. Bir sayfanın tamamı, bir sayfanın on üç satırı, bir sayfanın ise bir satırı boş bırakılmıştır. Boşlukların genelde Arapça ifadelerin yer alması gerektiği yerlerde olduğu görülür. Eserin bir taslak olarak yazıldığı ve yazarın vefatı üzerine tamamlanamadığı için eksik kaldığı düşünülmektedir.

Yazmanın 27a sayfası yarıda bırakılmış ve Hoşyâr Kadın'ın ölümünden sonra Hâ'if-i Gâybi mahlaslı biri tarafından Hoşyâr Kadın'ın vefatı üzerine düşülen on dört mısralık tarih kıtası yazılmıştır. Bu kıta, eserin müellifinin Hoşyâr Kadın olduğu ve Hac sırasında

vefat ettiği için eserin yarım kaldığı bilgisini verir. Eserin sonuna, sene 1275 yazılmıştır. Hicri takvime ait olan bu tarih, miladi takvime göre Hoşyar Kadın'ın da öldüğü yıl olan 1858/1859 yıllarına karşılık gelir. Eldeki verilere göre eser, müellif hattı olup tek nüsha olduğu düşünülmektedir.

Eser, mensur hikâyelerden oluşmaktadır. *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* geleneğinin Türk edebiyatındaki örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek olan bu eserde 22 hikâye yer almaktadır, 15. hikâye ise baş kısmından eksiktir ve 3. ara bölüm yarım kalmış, yumuşak başlıkla ilgili anlatılacağı söylenen hikayeler de yazılmamıştır. Derleme olan bu eserde, bazı hikâyelerin alındığı eser adları da belirtilmiştir. *Hind Kitâbları*, *Ferec Ba'de's-Şidde*, *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* ve *Tevârih-i Hulefâ Kitâbları* adlı eserlerden alıntı yapıldığı bilgisi verilir. Hikâyelerin özgünlüğü ve kaynağı konusunda net bir bilgi yoktur. Metnin çeşitli eserlerden yapılan alıntılardan oluştuğu bilinmektedir. Düzyazı derleme hikâye geleneği içinde değerlendirilen *Mecmû'a-i Hikâyât*, *Ferec Bade'de's-Şidde* ve *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* geleneğini oluşturan hikâyeler ile benzer özellikler gösterir.

Mecmû'a-i Hikâyât ve Hikâye Yazma Geleneğindeki Yeri

Günümüzde “hikâye seçkisi” olarak adlandırılabilen *Mecmû'a-i Hikâyât*; *Binbir Gece Masalları*, *Kırk Vezir Hikâyeleri*, *Sindbâdnâme* veya *Tûtînâme* gibi hikâye geleneklerinden biri olan *Ferec Ba'de's-Şidde* geleneğinin devamı niteliğindedir. *Ferec Ba'de's-Şidde*; “Bin Bir Gece Masalları tarzında 42 masaldan oluşan bir masallar koleksiyonudur” (Hazai & Tietze 2017: 17). Bu hikâyeler ibret verici, kıssa geleneğine bağlı dinî-ahlaki hikâyelerden oldukça müstehcen ve güldürme amacı taşıyan hikâyelere kadar çeşitlilik gösterir: “İnsanın ölümlü yüzyüze kalacak şekilde bir musibete uğradıktan sonra, rahata, huzura ve ferahlığa kavuşmasını konu alan hikâyelerden oluşan ve Türk halkı tarafından severek okunan” (Şentürk & Kartal 2007: 279) bir eserdir. Hikâyelerin bilinen nüshaları mensurdur. Klasik geleneğin hemen her ürünü gibi her biri benzer başka eserlere eklenerek, eklemeler, çıkarmalar, uyarlamalar ya da değişiklikler yoluyla süregelmiştir.

Halk edebiyatı içinde oluşmuş bu metinlerin en eskisi 9. yüzyılda yazılmış ve beş-altı varaklık Medâîni'ye ait günümüze ulaşmamış bir eserdir (Adalar Subaşı 2016: 6). Elimize ulaşan en eski eser ise 10. yüzyılda Tanûhî (327-384/938-994) tarafından kaleme alınan derlemedir (Seyidoğlu & Yavuz 2012: 14). İslâm kültürünün ortak bir ürünü hâline gelen eser, birçok dile de çevrilmiştir: “*Cevâmi'ü'l-Hikâyât*’ın temel kaynaklarından birini de teşkil eden *el-Ferec ba'de's-şidde*, esasen ‘güçlükten sonra kolaylık’ temasını işleyen ve zaman içerisinde özel bir edebi telif geleneği hâlini almış eserlerin ortak adıdır” (Uz 2019: 23). Bu esere yazılan nazireler, tüm geleneğin içinde çalışmamıza konu olan esere kadar genel bir alt kol oluşturmuştur.

Türkçe çevirilerden bazıları yazarı belli olmayan nüshalar hâlinde birçok kütüphanede yer almaktadır. Bunların en eskisi 1492 tarihinde istinsah edilmiştir. Fakat dil özelliklerine bakıldığında daha eski tarihli bir nüshadan istinsah edildiği düşünülebilir. Ayrıca yazarı belli olan üç külliyat bulunmaktadır; Mehmed b. Ömer el-Halebi, Molla Lutfi ve Kasım b. Mehmed. Halk kültürüne yakın bu derlemeler içerdikleri dil ve kültür unsurları açısından dikkat çekmektedir (Adalar Subaşı 2016: 13-4). Geleneğin içinde değerlendirilen Türkçe hikâye derlemeleri, Arapça ve Farsça *Ferec Ba'de's-Şidde*’lerden farklılaşan

özellikler taşırlar (Seyidoğlu & Yavuz 2012: 15). Özellikle konu bakımından farklılıklar görülmesine karşın hikâyeler arasında paralellikler bulunur.

Avfi'nin eserinden yapılan ilk çeviri örnekleri 15. yüzyılda İbni Arabşah ve Necâfî'ye aittir. İki eserde günümüzde kayıptır. Daha sonra 16. yüzyılda Celâlzâde Mustafa Çelebi tarafından yapılan tercüme, bu geleneğin geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir. Külliyyat zaman içerisinde yapılan eklemelerle Medâîni'nin beş-altı varağında 642 varağa varan bu külliyyata ulaşmıştır. Ayrıca eserin *Adlnâme* adında özet bir çevirisi de vardır. Sona, bu bilgilerden sonra çalışmamıza konu olan eserin künyesini vererek 19. yüzyılda yaşamış Hubbî Hatun'un da kadınlarla ilgili hikâyeleri derlediği bir eseri olduğunu söylemektedir (Sona 2016: 395-397). Fakat 17. yüzyıl şairi olan Hubbî Hatun'un bu adda bir eserinden hiçbir kaynakta bahsedilmemle beraber, yazmanın kütüphane kaydı ve içerisindeki bilgilerde eserin Hoşyâr Kadın'a ait olduğunu belirtilmektedir. Eserde ayrıca altı hikâye hariç kadınlara yönelik bir duyarlılık görülmez. Bu altı hikâyenin beşi de kadınlarla ilgili görünmekle beraber aslında evlilikle alakalıdır hatta ikisinde hiç kadın yoktur. Yapılacak çalışmalarla bu geleneğe eklenebilecek farklı isim ve boyutlarda eserlere rastlanması da muhtemeldir. Tüm gelenek içinde sayıları oldukça kabarık olan eserlerin karşılaştırmalı edebiyat ve metinlerarasılık açısından incelenmesi faydalı olacaktır.

Hoşyâr Kadın'ın eseri, 22 hikâye ile yazarın düşüncelerini belirten ve hikâyeleri açıklayan üç ara bölümden oluşur. Hikâyeler konu olarak siyasetname, pendname ya da kıssa özellikleri gösterir. Hikâyeler, genellikle bir öğüt verecek şekilde biter. Hikâyelerin genelinin çabuk karar vermenin zararları, affetme, alçak gönüllü ve yumuşak huylu olmanın faziletleri hakkında olması, Hoşyâr Kadın'ın damadının affi için gösterdiği çabalarla ilişkilendirilerek değerlendirilebilir. Eserde kadınlarla ilgili olan altı hikâye de evlilik ile alakalıdır. Bu hikâyelerin dördünde çirkin ya da kötü huylu bir adamla evliliğini sürdüren kadınlar örnek gösterilerek kadının bulunduğu konumu kabullenmesi ve sabretmesi öğütlenir. Diğer iki hikâye de dinî nitelikte birer kıssadır.

Hoşyâr Kadın eserinde kullandığı bazı hikâyelerin kaynaklarını belirtir. Bu kaynaklar şunlardır: *Ferec Ba'de'ş-Şidde*, *Cevâmi'ü'l-Hikâyât*, *Tevârih-i Hulefâ* ve *Hind Kitâbları* adlı eserlerden alıntı yapıldığı bilgisi verilir;

3. Hikâye; hind kitâblarında mastûrdur (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 4b/14),

5. Hikâye; *Ferec Ba'de'ş-Şidde* kitâbını tasnif iden getürmüşdür (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 7a/14-15),

8-14. Hikâyeler; *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* hikâyât kitâbının ba'zı ferâset ehli hâtonların hikâyelerini hikâye idelim (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 13b/17-18),

17-21. Hikâyeler; *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* kitâbının 'afv-ı günâh bâbında ba'zı hikâyâtlar zikr olına (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 20b/3-4),

20. Hikâye; *Tevârih-i Hulefâ* kitâblarında mastûrdur (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 22b/13-14),

3. Ara Bölüm; *Cevâmi'ül Hikâyât* kitâbının hilmiñ fazileti bâbında birkaç hikâyeler zikr olına (Hoşyâr Kadın 1858/1859: 26b/13-14).

Metnin genelinden elde edilen izlenime göre bu eserin bir çeviri olmadığı, Hoşyâr Kadın'ın okuduğu ya da dinlediği hikâyelerin yazıya geçirilmiş biçimleri olduğu düşünülmektedir.

Bu alıntılar eserin tamamının ya da alıntılanan bölümlerin özgün olmadığını gösterir. Hoşyar Kadın'ın okuduğu ya da dinlediği metinleri alıntılıyarak aktardığı düşünülmektedir. Metnin özgünlüğü bu gelenek içindeki tüm metinlerle yapılan kapsamlı bir karşılaştırma ile daha iyi anlaşılacaktır. Alıntılar dışında *Ferec Ba'de's-Şidde* ile içerik açısından da bazı benzerlikler bulunur; “Seyfülmülük hikâyesinin bir bölümünde kahramanın uğradığı adada maymunlar yaşamaktadır. Bu maymunlar kahramana yardım ederek ona yol gösterirler. Aynı motife Hint mitolojisi Ramayana'da da rastlıyoruz” (Seyidoğlu & Yavuz 2012: 16). *Mecmû'a-i Hikâyât*'taki hikâyelerden birinde de başkişi zor durumda iken yardımına bir maymun yetişir. *Ferec Ba'de's-Şidde*'de; “Hint diyarı ve Hindistan'la ilgili olarak yer ve insan isimlerine de rastlarız” (Seyidoğlu & Yavuz 2012: 16). *Mecmû'a-i Hikâyât*'ta da bir hikâye Hindistan'da bir hikâye de Hindistan'da yer alan Heri şehrinde geçmektedir. Eserin tamamlanmamış oluşu, genel bir değerlendirme yapılmasına engel olsa da hikâyeler arasındaki paralellikler hem Hint mitolojisi ile hem de diğer hikâye gelenekleriyle bağlantı kurmaktadır. Hikâyelerde tarihi kişilik ve mekânlara gönderimde bulunduğu gözlemlenir. Metinde geçen bütün şahıs ve mekân adları çalışmanın sonunda tablo hâlinde gösterilmiştir.

Doğu hikâye geleneği ile ilgili bir diğer bağlantı da birinci ve beşinci hikâyedeki iç içe anlatma geleneğidir. Modern edebiyatta çerçeve öykü olarak tanımlayabileceğimiz bir yol izlenerek, hikâye devam ederken kahramanlardan birisi bir hikâye anlatmaya başlar. Fakat çerçeve anlatıdan farklı olarak dıştaki anlatılar da kendi başına bir bütünlüğü olan anlatılardır. Bu durum özellikle birinci ve beşinci hikâyede belirgindir. Hikâyelerin biçimine bakıldığında klasik metinlerin betimleme ağırlıklı anlatım biçiminden uzak, olay merkezli anlatılar oldukları görülür. Metnin dili ise dönem özellikleri ve dil kullanımları açısından çeşitlilik gösterir.

Mecmû'a-i Hikâyât'ın Dil, Biçem ve Yazım Özellikleri

Mecmû'a-i Hikâyât'ın dili ve biçemi döneminin özelliklerini yansıtmaz. Klâsik Osmanlı Türkçesi yazım geleneğine karşı kendine özgü bir dil ve biçem kullanmıştır. Eserin tek nüsha oluşu, metnin yazımı ile ilgili değerlendirmeleri sınırlandırır. Yazarın Türkçe, Arapça ve Farsçayı sonradan öğrenmiş olma ihtimali, metnin dil özelliklerinde görülen farklılıkların sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yazarın Türkçe öğrenirken okuduğu metinlerden etkilenmiş olma ihtimali de dil ve biçeminin dönemine göre farklılaşmasının sebeplerinden biri olarak düşünülebilir.

Mecmû'a-i Hikâyât, 19. yüzyıla ait bir metin olmasına karşın döneme özgü dil özellikleri bakımından çeşitlilik gösterir. Yazıldığı dönemden önceki dönemlere ait söz varlığı ve biçimbirim kullanımlarına rastlanır. Kullanımlar arasında da birlik görülmez. Eskicil öğelerin kullanımı, yazarın dil öğrenim sürecinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinleri okuduğu ya da dinlediği olasılığını akıllara getirir: “O dönemde katıldığı hanım toplantılarında sık sık okunan 13. ve 14. yüzyıl eserlerinden siyer-i nebi, Muhammediye gibi kitapların tesirinde kaldığı” (Arca 2018: 88) düşünülmektedir. Eserin *Ferec Ba'de's-Şidde* ve *Cevâmi'ü'l-Hikâyât* geleneğinin devamı olarak değerlendirilmesi de Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinin etkisinde kaldığı ve onlardan esinlenerek eserin kurgulandığı düşüncesini destekler niteliktedir.

Metnin genelinde yazım yanlışları görülür. Bu yanlışlar metnin okunuşunu da güç duruma getirmektedir. Metinde benzer harflerin veya birbirine yakın harflerin karıştırılması söz konusudur. Hoşyâr Kadın'ın eserini yazarken dil kaygısı taşımadan dil ve biçimde gereken özeni göstermediği söylenebilir. Metnin genelinde görülen yazım yanlışları, metnin bir bölümünde boş bırakılan bir buçuk sayfa ve Arapça alıntılarının yer alması gereken yerlerin boş bırakılması da eserin bir taslak olarak hazırlandığı düşüncesini akla getirmektedir.

Metnin kendine özgü özellikleri içinde harflerin yazım farklılıkları da gösterilebilir. Ölçünlü yazımda kendisinden sonra gelen harflerle birleşmeyen dal (dal) harfi metinde genelde; *dört* (3a/6), *dördi* de (1b/3) ve *nedir* (2b/2) örneklerinde görüldüğü gibi vav (و), güzel he (ه) ve re (ر) harfi ile birleşik yazılır. Ye (ي) harfi, hece sonunda işareti ile gösterilir. Güzel he (ه), hece başında işareti ile yazılır. Harflerin yazımında görülen bu farklılıklar, yazarın alfabeyle de yeterince hâkim olmadığını gösterebilir.

Metnin söz varlığını Arapça, Farsça ve Türkçe sözcükler oluşturur. Özellikle Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında görülen yanlışlar, yazarın Klâsik Osmanlı Türkçesine hâkim olmadığını göstergesidir. Yabancı sözcüklerin yazımında fazla harflerin yazıldığı ve yazılması gereken bazı harflerin ise yazılmadığı görülür. Arap alfabesinde birden fazla harfe karşılık gelen Türkçe sesletime göre değerlendirilen sesbirimlerin yazımında sapmalar görülür. Ayın (ع) yerine elif (ا), kef (ك) yerine kaf (ق), be (ب) yerine pe (پ), hı (خ) yerine ha (ح), zı (ظ) yerine dad (ض), ze (ز) yerine zel (ذ) harfinin kullanımı gibi sapmalar görülür. Medli elif (ا)'in de kullanımında sapmalar görülür. Kullanılması gereken sözcüklerin yazımında kullanılmazken kullanılmaması gereken yerlerde ise kullanılır. Metin içinde hemze (ء) genelde belirtilmemiştir. Kimi durumlarda hemze (ء) yerine ye (ي) harfi kullanılır. Yabancı sözcüklerin yazımında çoğunlukla şedde yazılmamıştır. Bazı durumlarda ise şedde, çift yazılan harfin üzerine fazladan yazılır. Arapça ve Farsça tamlama ile kalıp ifadelerin kullanımında da klâsik yazıma aykırı kullanımlar vardır.

Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında uzun ünlünün, Türkçe sözcüklerde kalın ünlünün belirtilmesi için kullanılan elif (ا) yerine bazı sözcüklerin yazımında çeker (') kullanılmıştır. Genelde *Kurân-ı Kerim*'de doğru okunuşu sağlamak için kullanıldığı bilinen bu işaret, yazıldığı harfin uzun okunmasını sağlar. Harfin üzerine yazıldığında “â” olarak, harfin altına yazıldığında ise “î” olarak uzatır. Haremde cariyelerin temel eğitiminde Kurân-ı Kerim okumalarına öncelik verildiği bilgisi göz önünde bulundurulursa bu kullanımın Hoşyâr Kadın'ın haremde aldığı eğitimle ilgili olduğu düşünülebilir.

Derleme hikâyelerden oluşan eser harekesizdir ancak birkaç sözcükte hareke kullanıldığı görülür. Alıntı yapılan metinlerin harekeli olduğu ancak yazıya geçirilirken harekesiz aktarıldığı bazı sözcüklerdeki sesbirim eksikliklerinden anlaşılmıştır. Örneğin; kuyu sözcüğü “قوى” *kuy* (11a/1, 11a/4, 11a/10) ve *süvâri* sözcüğü “سوار” *süvâr* (23b/3, 23b/4, 23b/5, 23b/8, 23b/20, 24a/7, 24a/12, 24a/21, 25b/16) biçiminde yazılmıştır. Ayrıca –dl belirli geçmiş zaman biçimbiriminin kimi durumlarda sadece dal (د) ile gösterilmiş olması da harekeli bir metinden alıntılandığını destekler. “ایتمشد” *itmişdi* (1b/14, 4b/1), “نوشد” *düşdi* (7a/2), “اتد” *atdı* (11a/8) ve “كجھيد” *giceydi* (12a/19) örneklerinde görüldüğü gibi belirli geçmiş zaman biçimbiriminin yazımında muhtemelen hareketin yazılmamasından kaynaklanan bir eksiklik söz konusudur.

Kendine özgü dili ve biçemi, yazarın duyduğu gibi yazdığını, dil kaygısı taşımadığını düşündürmektedir. Kırımlı, *Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn* adlı eseri için Hoşyâr Kadın'ın önceden okuyup dinleyerek yazdığını, “yer ve kişi adlarının eksik ve kulaktan dolma olması, H.z Peygamber (s.a.s.)’in şeceresi aktarılırken de dedelerinin isimlerinde genellikle hece veya harf eksikliklerinin” (2019: 31) bulunmasına bağlı olarak açıklar. Kartallıoğlu; “Kendi içinde farklı seviyeleri bulunsa da Osmanlı Türkçesinin yazı ve konuşma dili olmak üzere iki boyutu” (2017: 24) olduğunu belirtir. Yazarın Osmanlı Türkçesini sonradan öğrenmiş olması ve dile yeterince hâkim olmaması da konuşma dilinin yazı dili boyutuna yansdığına işaret eder; “Tarihî dönem eserlerinde karşılaştığımız farklı yazılışların her birinin karşıladıkları söyleyişlerin şu veya bu şekilde dilde yer aldığını düşünebiliriz” (Duman 2008: 178). Hoşyâr Kadın'ın dil kullanımları da yabancı uyruklu ve Osmanlı Türkçesini sonradan öğrenen birinin o dönem sesletimi hakkında bilgi veren ipuçlarıdır.

Yabancı sözcüklerin yazımında görülen tutarsızlık Türkçe ögelerde de görülür. Türkçe sözcüklerde bazı harfler eksik ya da fazladan yazılmıştır. Ögenin özgün yazımından farklılaşan bu kullanımların yazarın söyleyiş özelliklerine işaret ettiği düşünülebilir. Türkçe ince sıradan ünlü içeren bazı sözcüklerin yazımında Arap alfabesindeki kalın ünsüz karşılıkları ile yazıldığı kullanımlar vardır. Bu durum sesletimdeki bir farklılığın göstergesi olabilir. Türkçe hatun sözcüğü, *hevâtîn* (14a/7) biçiminde Arapça çoğul vezne sokulmuştur. Anlamsal olarak çoğul değer kazanan bu sözcüğün vezne sokulması, yazarın sözcüklerin kökeni ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığını bir göstergesidir.

Türkçe sözcüklerin yazımında kelime başında “i” sesbirimi için genelde elif (ل) ve ye (ي) harfi kullanılırken kimi sözcüklerin yazımında sadece elif (ل) harfinin kullanıldığı görülür. Sözcük sonunda yer alan “i” sesbiriminin de güzel he (ه) ile gösterilmesi, bir söyleyiş özelliğini yansıtır olabilir. Türkçeyi sonradan öğrendiğini bildiğimiz yazarın sesletimde “i” sesbirimini “e”-“i” arası bir ses olarak yani ê (kapalı e) biçiminde seslendiriyor olma ihtimali metindeki yazım özelliklerini açıklar niteliktedir. Ancak kullanımlarda tutarlığın olmaması, bu kullanımların sadece yazım sapması olarak değerlendirilmesine sebep olur.

Metin içinde ikilikler görülür, ögelerin yazımında birlik yoktur. Aynı satırda bile bir ögenin farklı yazımları görülür. Örneğin “ki” bağlacı bazen kef-ye (ك) ile bazen de kefgüzel he (كه) ile yazılır. Türkçe sözcük ve biçimbirimlerin kullanımında döneme özgü ögeler ile eskicil ögelerin bir arada kullanımına rastlanır. Aynı ögenin farklı dönemlere özgü türevlerinin kullanımı da görülür. “و” o (5b/20, 13a/8, 18b/14), “ول” ol (1b/12, 2a/10...) ve “قول” şol (16b/11, 16b/16) kullanımları bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu kullanımlar, metni oluşturan eserlerin farklı dönemlere ait olmasının ya da yazarın dil öğrenim sürecinin tarihî kaynaklara dayanıyor olmasının göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

Metinde η (damak n’si)’nin kullanımında birlik görülmez. Özellikle η (damak n’si) içeren biçimbirimlerin kullanımında kalıplaşmış yazımın dışına çıkan, “n” harfinin tercih edildiği örnekler görülür. Bu durum, o dönem dil kullanımlarında η (damak n’si)’nin yerini “n”nin almaya başladığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Sözcüklerin yazımında da η (damak n’si)’nin yerini “n”ye bıraktığı kullanım örnekleri vardır.

Biçimbirimlerin kullanımında da farklılıklar görülür. Aynı biçimbirim farklı dönemlere özgü kullanımları metinde birlikte verilir. Sözcük ile biçimbirimlerin uyumsuz kullanımları vardır. Kalın sıradan bir sözcüğün ince sıradan, ince sıradan bir sözcüğün ise kalın sıradan bir biçimbirimle kullanıldığı örnekler vardır. *Dindârlığın* (7a/5) ve *harâmîliğiyle* (11b/10) örneklerindeki gibi biçimbirim uyumsuzlukları görülür. Dudak uyumu bakımından da ögelerin kullanımında metinde birlik görülmez; “Türkçe, XVIII. yüzyılda yazılan Viguier ve Carbognano'nun eserlerinde -genellikle kalıplaşan imla elverişli olmasa da- bugünkü şekline yakın bir durum almıştır. Dudak uyumu XVI. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış; XVIII. yüzyılda neredeyse tamamlanmıştır” (Kartallıoğlu 2011: 18). 19. yüzyılda sesletimde dudak uyumunun olduğu bilinmesine karşın metinde dudak uyumunun yazımında tutarsızlıklar söz konusudur. Arap harfli metinde tespit edilebilen ögeler dışında da biçimbirim uyumsuzluğu olan ögeler olduğu düşünülmektedir. Bu ögeler, yazım yanlışı olarak değerlendirilebileceği gibi söyleyişi yansıtan ögeler olarak da ele alınabilir. Biçimbirimlerin sözcüğe bitişik ya da ayrı yazılmasında bir birlik yoktur.

Yazımı unutulmuş çok sayıda sesbirimin yanında fazladan yazılan sesbirimler de vardır. Bu durum metnin taslak bir metin olarak hazırlandığını düşündürmektedir. Metin içinde anlamı tespit edilemeyen ve okunamayan ögeler de vardır. Bu ögelerin yazımdan kaynaklanan bir sapmadan dolayı anlamlandırılmadığı ya da okunamadığı düşünülmektedir.

Mecmû'a-i Hikâyât'ta tümce diziminde hatalar görülür. Biçimbirimlerin kullanımı, tümce dizimine aykırıdır. Tümce düşüklükleri anlatımın anlaşılabilirliğini azaltmaktadır. Metindeki bazı boşluklar ve alıntılar eksiliği de metnin anlam bütünlüğünü bozar. Arapça ifadelerle bir istisna dışında yer verilmez. Metin, “sallallâhu ‘aleyhi ve sellem hadîs-i şerîflerinde buyurmuşlardır” (11b/21) ifadesinden sonra “ya‘ni ...” (12a/1) açıklamasıyla devam eder. Arapça ifade yazılmamıştır. Nazım olarak belirtilen bölümlerde de vezin tespit edilememiştir. Bu bölümlerin yazımında görülen uyumsuzluk sebebiyle yazarın aruz ya da hece veznine hâkim olmadığı sonucuna varılabilir.

Mecmû'a-i Hikâyât'ın yazım özelliklerinde görülen sapmalar, Osmanlı Türkçesini sonradan öğrenen birinin konuşma özellikleri olarak değerlendirilmiştir; “Eğer bu kalıplaşmış imlayı tam olarak bilmeyen, istediği gibi yazan müellif veya müstensihler olmasaydı dilde değişmeye başlayan şekilleri yazıda görmek neredeyse imkansız olacaktı” (Kartallıoğlu 2008: 454). Söyleyiş özelliklerini yazıma yansıtan, Klâsik Osmanlı Türkçesi yazım geleneğine hâkim ve âşina olmayan bu yazar, dönemin sesletimi ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Sonuç

Osmanlı demografik açıdan çok renkli bir toplumdur. Toplumsal yapıdaki bu çeşitlilik Osmanlı Edebiyatı'nda da karşılık bulmuştur. Kimi zaman saray edebiyatı olarak da nitelendirilen Osmanlı Edebiyatı, çok çeşitli tür ve içeriğe sahip eserlerden oluşur. Hoşyâr Kadın da Osmanlı Edebiyatı'na katkıda bulunmuş özgün kişiliklerden biridir. Osmanlı sarayında bir kadının gelebileceği en yüksek mevkilerden birine gelen Hoşyâr Kadın, ömrünün sonlarına doğru iki edebî eser kaleme almış bir yazardır. *Siyer-i Nebi ve Menakıb-ı Cihar-ı Yar* ile *Mecmû'a-i Hikâyât* adlı bu iki eser, ilk izlenimde Osmanlı Edebiyatı'nda defalarca kez kaleme alınmış ve içerik açısından kalıplaşmış, değişiklik yapılmasına olanak sunmayan eserler gibi görünür. Bu yüzden Hoşyâr Kadın'ın özgün bir değer taşımadığı düşünülebilir ancak hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz "harem" in içinden gelen böyle bir metin, satır aralarında verdiği bazı bilgilerle oldukça önemlidir. Örneğin, kaynaklarda oldukça dindar olduğu belirtilen Hoşyâr Kadın beşinci hikâyede eşcinselliği anlatmakta rahatsızlık duymaz ya da 22 hikâyeden üçü kötü bir kocaya tahammül etmenin fazileti ile ilgilidir. Hikâyeleri Hoşyâr Kadın'ın hayat hikâyesine bakarak okumak da mümkündür. Affetmek ile ilgili olan eserin ikinci bölümü, Hoşyâr Kadın'ın damadı ile padişah arasındaki sorunları çözme çabası ile anlam kazanabilir.

Metin aynı zamanda dil açısından da değerlidir. Sarayda yetişmiş de olsa Hoşyâr Kadın'ın yazım bilgisinin zayıf olduğu metinde görülür. Eseri Hoşyâr Kadın'ın ömrünün son döneminde yazmış olabileceği göz önünde bulundurulursa yolculuk, hastalık vb. etkenlerin de yazımda rol oynadığı düşünülebilir. Eserin taslak bir metin olduğu düşüncesi de klasik yazımdan sapmaları açıklayabilecek bir diğer etkidir. Dil kullanımlarında tekrarlayan sapmaların bir söyleyiş özelliği gösterip göstermediği tartışılabilir. Metinde dönemine göre eskicil ögeler de yer almaktadır. Dil kullanımlarında görülen bu eskicil ögelerden hareketle saraya alınmış anadili Türkçe olmayanların aldıkları dil eğitimi ile ilgili bir varsayım öne sürülebilir. Dil eğitimi sırasında eski metinlerin okutulduğu düşüncesi, metindeki eskicil ögeleri açıklar niteliktedir.

Mecmû'a-i Hikâyât, Osmanlı Türkçesi dönemine ait olup dil kullanımlarında gösterdiği çeşitlilik ve kendinden önceki dönemlere özgü dil özelliklerini taşıması açısından ilginç eserlerden biridir. Genel özelliklerinin aktarıldığı bu çalışma, alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Eserin içerdiği hikâyeler ve farklı dönemlere ait diğer hikâye gelenekleri ile olan ilişkisi, eserle ilgili yapılabilecek çalışmalardan biridir. Metinler arası ilişkilerin belirlenmesi, eserin hem Osmanlı Edebiyatı içinde konumlandırılmasına hem de dönem eserlerinin ilişkilerinin görülmesine olanak sunacaktır. Eserin içerdiği farklı dil malzemeleri ise bu eserle ilgili farklı dil çalışmalarına olanak sunduğu gibi dil kullanımlarının aydınlatacağı sorunlar sayesinde alana katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Adalar Subaşı, D. (2016). Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında El-Ferec Ba'de's-Şidde Hikâyeleri. *Turkish Studies International Periodical for the Languages and History of Turkish or Turkic*, 11(4), 1–18.
- Akyıldız, A. (2001). Kadınefendi. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (94–96). Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadinefendi>
- Arca, F. (2018). *Hoşyâr Kadın'ın Mecmû'a-i Hikâyât'ının transkripsiyonlu metni ve tahlili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilçin, C. (Ed.). (2018). *Yeni tarama sözlüğü* (4. baskı). Türk Dil Kurumu.
- Duman, M. (2008). *Makaleler: Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine*. Kesit.
- Hazai, G., & Tietze, A. (2017). *Ferec Ba'd eş-Şidde*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Hoşyâr Kadın. (1858). *Mecmû'a-i Hikâyât*. Nadir Eserler Kütüphanesi, Yazma Eserler Birimi.
- Kartallıoğlu, Y. (2008). Osmanlı Türkçesinde Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır? *Turkish Studies International Periodical for the Languages and History of Turkish or Turkic*, 3(6), 449–470.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni*. Türk Dil Kurumu.
- Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı Konuşma Dili*. Kesit.
- Kırımlı, H. (2019). *Hoşyâr Kadın ve Siyer-i Nebî adlı eseri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Melek Hanım. (1872). *Thirty Years in The Harem: or, the Autobiography*. Chapman and Hall.
- Meram, A. K. (2011). *Padişah Anaları*. Güz.
- Redhouse, J. W. (2011). *Turkish and English Lexicon* (4. baskı). Çağrı.
- Sakaoğlu, N. (2011). *Bu Mülkün Kadın Sultanları: Vâlîde Sultanlar, Hatunlar, Hasekiler, Kadınefendiler, Sultanefendiler*. Oğlak.
- Şemseddin Sami. (2012). *Kâmûs-ı Türkî* (2. baskı). İdeal Kültür.
- Şentürk, A. A. (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh.
- Seyidoğlu, B., & Yavuz, O. (2012). *Ferec Ba'de's-Şidde Hikâyeleri- Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince*. Büyüyenay.
- Sona, İ. (2016). Cevâmiu'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât'ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adlânâme. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(15), 391–410.
- Steingass, F. (2005). *A comprehensive Persian-English dictionary* (1. baskı). Çağrı.
- Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkiye Türkçesi ve söz varlığı* (1. baskı). Türk Dil Kurumu.
- Uluçay, M. Ç. (n.d.). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ötüken.
- Uluçay, M. Ç. (2011). *Haremnden Mektuplar*. Ötüken.
- Uz, E. (2019). *Bir Mizah Antolojisi Örneği: Cevâmi 'u'l-Hikâyât*. Emin.
- Yaz, Ü. (2011). *Yozgat Merkez Osmanlı Cami Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

	Kişiler	Mekânlar
1. Hikâye	-	Hindüstân
2. Ara Hikâye	-	-
3. Ara Hikâye	-	Mısır
4. Hikâye	Sultân Mahmûd, ‘Abdurrahman Hâlid bin Pîr	Herî Şehri
5. Hikâye	Seyyid Hüseyin bin Mûsâ	Bagdâd, Basra Şehri, Dervâze-i Haddâdîn Kapısı (Bagdâd)
6. Hikâye	Hazret-i Muhammed Mustafâ	-
7. Hikâye	Muhammed bin Hâşimî, Haccâc	-
1. Ara Bölüm	Hazret-i Muhammed Mustafâ, Merâhim kızı Âsiye, ‘Umrân kızı Meryem, Der-i Vücûd-ı Pür Cûd-ı ‘İsâ, Ebu Bekir Sıddık Radıyallâhu ‘anh kızı Hazret-i ‘Âişe, Muhammed Mustafa sallallâhu ‘aleyhi ve sellem kızı Hazret-i Fatma-ı Zehrâ, Zevce-i Esedullâh El-Gâlib ‘Ali bin Ebî Tâlib	-
8. Hikâye	Âsiye, Fir‘avun, Hazret-i Mûsâ	-
9. Hikâye	Zü‘nnûn-ı Mısırî	Mısır, Nîl
10. Hikâye	Delle-i Muhtâle	-
11. Hikâye	Mansûr (halife), İmâm-ı ‘Azam Ebû Hanîfe, Kûfe	Bagdâd
12. Hikâye	-	-
13. Hikâye	-	-
14. Hikâye	Âsma‘î	-
15. Hikâye	-	-
16. Hikâye	Mehdî (halife)	-
2. Ara Bölüm	Muhammed ‘Akabe bin ‘Âmire	-
17. Hikâye	Hârûn Er-Reşîd, İmâm Ebû Yûsuf	-
18. Hikâye	Beni Hâşim, Hazret-i Hasan	
19. Hikâye	Me‘mûn Ahmed bin ‘Urve	Ehvâz Vilâyeti
20. Hikâye	Mus‘ab (halife) Muhtâr	-
21. Hikâye	Fâzl bin Rebî‘, Hârûn Er-Reşî Me‘mûn, Sa‘îd Şâh, Muhammed Emîn	Bagdâd
22. Hikâye	Me‘mûn, İbrâhim bin Mehdî, Hamîd-i Tûsî, Ahmed bin Ebû Hâlid	-
3. Ara Bölüm	Seyyidü’l-mürselîn Salavâtullâhi ‘Aleyh	-

Tablo 1. Mecmû‘â-i Hikâyat’ta Yer Alan Kişi ve Mekanlar